

Olifant

De kamer is donker.
Op de tast voelen we,
allemaal.

De een voelt een slurf;
het lijkt wel een tuinslang.
De ander een poot;
nee, 't is een pilaar.
Een oor: een waaier.
Een rug: een troon van leer.

Allen voelen een deel,
en denken aan het geheel.

Wat we nodig hebben is licht,
een enkele kaars volstaat
en weg zijn de verschillen.

Inhoud

Inleiding: Eindelijk gewoon Hayat	9
Hoe het allemaal begon	19
Wie ben ik?	23
Drankje in de stad	27
Alhamdoelilah	30
Acclimarokkaniseren	33
Zomervakantie	36
Politiek leiderschap	39
Lief klein piemeltje	42
Hbibi Rachid	45
Ontkoppelen	48
Een roze wurm	51
Engelen met smetvrees	54
101-moslims	57
Sintieklaas	61
Arbeidsconflict	64
New York	67
Oók geen water?!	70
Afscheid zonder omhelzing	73
Gewoon heerlijk verliefd	77
Bedrijfsfeest	80
Nederlandse openhartigheid	83
Kletspraat	86
Een beetje leunen mag	89

Dr. Wadud	92
Driftbui	96
Meisje + trouwen = succes	100
Beschimmelde druiven in spiritus	104
Muurvaste vrijheid	107
Make-up	111
Licht uit!	114
De jongen uit Perzië	117
Geld	121
Verjaardag met down	124
Lekker vloeken	128
La carte nationale	131
Crèche de l'Espoir	134
Groene keuken	137
Lijstjes	140
Buurvrouw-oma	147
Ter afronding: de ander	155

Inleiding: Eindelijk gewoon Hayat

Bij schrijvers denk ik aan interessante mensen die iets magisch weten te maken van het leven door dat in rake woorden op papier te vangen. Mensen die wat te zeggen hebben. Ik denk dan niet aan een meisje dat opgroeide in Nederland terwijl haar ouders met hun hoofd in Marokko waren gebleven. Zo bijzonder is dat niet want er zijn wel meer Marokkanen in dit land, en daar wordt meer dan regelmatig over geschreven.

Net zoals ik mijzelf geen schrijver durf te noemen, kreeg ik het woord 'advocaat' niet over mijn lippen toen ik na mijn afstuderen werd aangenomen op een kantoor waar mijn studiegenoten van droomden. Als mensen vroegen wat ik deed, antwoordde ik: 'Ik werk bij een advocatenkantoor.' Ze gingen er dan van uit dat ik secretaresse was of ondersteunend juridisch medewerker, dat vond ik fijn. Het duurde ruim twee jaar voor ik zonder gêne kon zeggen: 'Ik ben advocaat.' Nu was ik ook wel erg jong en wereldvreemd toen ik begon, dat speelde zeker mee, maar het hielp ook niet dat ik met mijn eerste loonstrookje in één klap meer verdiende dan mijn vader. Hij was net trots geweest op zijn promotie. Ik zakte finaal door de grond toen mijn moeder vervolgens die zomervakantie aan iedereen in de familie vertelde hoeveel ik, haar dochter De Advocaat, verdiende. 'Mam, hou alsjeblieft op!' siste ik

dan in het Nederlands, in de hoop dat iedereen me zo snel mogelijk weer zou vergeten. Overigens sluit ik niet uit dat niemand mijn moeder geloofde want ook in Marokko zijn advocaten vaak wat dikke, kale en luidruchtige mannen. Ik paste niet in dat plaatje. Hoe dan ook, ik verontschuldigde me bij mijn ooms en tantes als ik ze wat geld toestopte voor ik weer vertrok naar het rijke Europa waar ik comfortabel achter een bureau kon neerstrijken, hen achterlatend in een meedogenloos land. Het voelt niet fijn om succes te hebben als je nictje in Marokko twee maanden na haar geboorte overlijdt aan zoiets stoms als uitdroging.

Ik heb me vaak afgevraagd hoe mensen dat doen; in het plaatje passen. Is dat iets waar je voor kiest en dat je dan zorgvuldig doorvoert? Of iets wat je simpelweg bent? Ik dacht altijd het laatste en probeerde dan krampachtig het eerste. Thuis deed ik Marokkaans en op mijn werk juist Nederlands. Dat ging prima. Ik werd er alleen schizofreen van. Bij mijn ouders was ik bijvoorbeeld volgzzaam en afwachtend, maar op kantoor werd het juist gewaardeerd als ik assertief en initiatiefrijk was. Kleine dagelijkse dingen kon ik compleet anders benaderen, afhankelijk van de identiteit die ik aannam. Zo stond mijn moeder meestal naast me als ik een instantie voor haar moest bellen – de woningbouwvereniging, het energiebedrijf, noem maar op – waarbij ze me toebeet dat ik mijn stem moest verheffen. ‘Je moet luid praten zodat ze begrijpen dat ze niet met je kunnen sollen, je bent nu een advocaat nota bene!’ Nou ja, dan schraapte ik m’n keel en zette ik een stoere stem op. Ik wist dan allang dat een aanslag juist was berekend, maar dan had mijn moeder tenminste het idee dat ik de zaak ferm en daadkrachtig had aangepakt. Mijn baas daar-

entegen leerde me dat als je volume nodig hebt, je boodschap kennelijk zwak is. Hij vond dat als je iets zinnigs te melden hebt, het verhaal luid genoeg is. Het is weleens voorgekomen dat ik op mijn werk een instantie belde voor mijn moeder en automatisch in de 'mocomodus' schoot. Sprak ik met veel stemverheffing schande van het een of ander, terwijl mijn collega's zich verbaasd afvroegen wat er met me aan de hand was.

Passen in het plaatje werd pas een ingewikkeld thema naarmate ik ouder werd. Als kind was mijn wereld vanzelfsprekend één. Op mijn katholieke basisschool kreeg ik catechese, waar ik vooral veel hoorde wat ik thuis ook te horen kreeg. Ik mocht van God niet liegen en moest lief zijn voor andere mensen. Pas als ik mezelf terugzag op een klassenfoto dacht ik: o ja, ik zie er heel anders uit dan iedereen. Maar zo lang bleef dat besef niet hangen dus ik ging vrolijk verder en deed overal aan mee. Al gooide ik er vaak wel een eigen sausje overheen door bijvoorbeeld na het gebed op school nog even 'Alhamdoelilah' te prevelen. Dan had ik Allah ook bedankt en was de boel in evenwicht. Niemand deed sowieso ergens moeilijk over en ik had nooit het gevoel dat ik mezelf moest verdedigen. Wel kan ik me een verbaasde blik herinneren van de pastoor toen hij tijdens de heilige communie ook mij in de rij aantrof met de boodschap: 'U hoeft mij niet te zegenen en ik wil ook geen slokje wijn, maar mag ik wel het koekje?' Tevreden liep ik terug, nieuwsgierig kauwend op een hostie.

Ik wist natuurlijk wel dat ik geen 'echte' Nederlander was, maar dat maakte niets uit. Het was niet per se goed of slecht, eerder een neutraal gegeven. Vél belangrijker was de vraag bij welk vriendinnetje ik na school kon gaan spelen of waar het schoolreisje dat jaar naartoe zou gaan.

Het eerste besef dat ik een andere plaats heb kwam toen ik in groep 6 zat. Mijn oudere zus zat toen in groep 8 en kreeg een conflict met de meester; die was ervan uitgegaan dat zij naar de mavo zou gaan terwijl mijn zus haar pijlen had gericht op het vwo. Hij proestte het uit van het lachen en zei dat dat helemaal niet kon. Ik begreep het conflict niet, want ze had een uitstekende Cito-score en haar rapport was ook goed. Toch wilde ik mijn zus niet geloven toen ze vertelde dat de meester haar naar de school wilde sturen waar alle Marokkanen heen gingen. Wat had dat ermee te maken? Ik brak er eindelijk mijn hoofd over terwijl mijn zus een jaar later terugging naar die meester om triomfantelijk haar vwo-rapport onder zijn neus te duwen. Ze had daarmee een strijd gewonnen die ik niet meer hoefde te voeren, want hij gaf mij zonder morren hetzelfde schooladvies. 'Weer een goede Cito-score,' zei hij, 'jullie zijn slimme Marokkaanse meisjes.' Dat bleef in mijn hoofd hangen. Ik was toch in de eerste plaats een slim meisje? Waarom zette hij dat 'Marokkaanse' ervoor?

In dezelfde periode begon mijn moeder ook raar te doen. Die ging ineens spastisch controleren of ik niet met jongens omging. 'Ja natuurlijk,' zei ik dan, 'ze zitten gewoon bij mij in de klas.' Haar reactie was dan dat wij Marokkaans waren en dus gepaste afstand van jongens moesten houden, want voor een Marokkaans meisje is *charaf* (eer) haar grootste bezit. Charaf; ik vond het een deftig woord met een mooie klank, maar ik had geen idee wat het precies betekende. Schijnbaar moest het ergens tussen mijn benen zitten, maar hoe ik die zou kunnen verliezen en wat jongens daarmee te maken hadden – geen flauw idee. Ik wist alleen dat jongens me nooit mochten aanraken, want dan zou ik onmiddellijk zwanger raken

en zou mijn moeder aan een hartstilstand bezwijken. Dat had je als Marokkaans meisje.

In korte tijd begon het overal op te doemen. Mijn baas nadat twee collega's geld uit de kas hadden gepikt: 'Jij bent een goeie hoor, maar voortaan nemen we geen Marokkanen meer in dienst.' Toen ik een goed opstel had geschreven en de leraar uitriep: 'En dát voor een Marokkaan!' Diezelfde leraar kreeg de hele klas over zich heen toen hij mij eens tot stilte maande met de woorden: 'Hé, donkere kletskaus!' Toen we verhuisden naar een nette buurt en er 'Vieze Turken' naar ons werd geroepen terwijl ons tuinhek werd vernield. Het was alsof ik jarenlang doof, stom en blind was geweest en al mijn zintuigen in één keer aan werden gezet. Ik bleek eerst een Marokkaan te zijn, daarna pas veel andere dingen. Zo leerde ik hoe de wereld mij zag. Ikzelf was daar nog niet over uit en begon me als tiener net voorzichtig af te vragen wie ik was. Maar de wereld had mij al haarscherp gedefinieerd. Het enige wat ik nog hoefde te doen was aan die definitie voldoen.

Als ik nu terugkijk op die periode zou ik willen dat ik rebels was geweest. Me niet zoveel had aangetrokken van iedereen en lekker tegen alles wat me niet zinde had aangeschopt. Zoals een puber dat hoort te doen. Maar in plaats daarvan ging ik ontzettend hard proberen iedereen op zijn gemak te stellen. Mijn Nederlandse vrienden en collega's hoefden geen last te hebben van mijn Marokkaanse kant; ik was gewoon een van hen. Mijn ouders en familie hoefden geen last te hebben van mijn Nederlandse kant; ik was een van hen gebleven en zou mijn afkomst nooit verloochenen. Iedereen kon ontspannen, ik zou niet vervelend gaan doen.

Immigrantengezinnen hebben het vaak al moeilijk genoeg om in het nieuwe land tegen hun achterstand op te boksen voor ze op een redelijk bestaansniveau komen. Daarin waren mijn ouders niet anders. Tel daarbij het opvallend vaak aanwezige drama op in Marokkaanse families en je hebt een goed recept voor een leven lang ploeteren. John de Mol had zijn camera's gewoon bij ons thuis kunnen ophangen voor een kijkcijferhit, of bij welk Marokkaans gezin dan ook. Ik vond het uiterst verdacht als ik een gezin tegenkwam waar alles goed leek te gaan. Waar de ouders geen geldzorgen hadden, niet de last van arme familieleden in Marokko met zich meedroegen, nergens een verslaafde werkloze broer hadden rondlopen, er geen ingewikkelde intriges met schoonfamilies en zwarte magie speelden, niemand een depressie en/of geardheid en/of jeugdtrauma verborgen hield, maar iedereen gewoon bezig was met leuke dingen. Wat een rare gelukkige Marokkanen, dacht ik dan. Ik weet ook nog dat een Nederlands vriendinnetje ontzettend veel gedoe had thuis en ik voor het eerst beseftte: goh, Nederlanders hebben ook gewoon problemen. Maar toen besloot mijn vriendinnetje om het gesprek aan te gaan en tot mijn verbazing werd er daadwerkelijk naar haar geluisterd en werd vervolgens 'samen naar een oplossing' gezocht die 'voor iedereen aanvaardbaar' was. Ik was verbijsterd. Marokkanen hebben door de bank genomen twee smaken in de aanbieding voor het oplossen van problemen: schreeuwen of zwijgen. Daar zit verder vrij weinig tussen, ook geen excuses. Het enige wat ons redt zijn de feestdagen als we in het kader van de barmhartige vastenmaand onze ruzies onopgelost terzijde schuiven en met een beleefde glimlach alles samen wegeten. Net kerst, maar dan met dadels.

Het geploeter van mijn ouders maakte dat ik ze niet nog verder wilde belasten met mijn eigen problemen. Aan mijn moeder is ook nooit gevraagd waar zij gelukkig van wordt en hoe ze haar eigen identiteit ziet. Met je karakter kun je geen huur betalen. We moesten eerst maar eens zien hoe we heelhuids door dit leven zouden komen, dan zou dat karakter later wel komen. Op mijn grafsteen of zo. Dat was een vraag die ik mezelf als twintiger begon te stellen: Wat als ik doodga? Hoe zullen mensen zich mij herinneren? Ik kwam niet verder dan ‘rustig, vriendelijk en gehoorzaam’. Langzaam groeide mijn verzet tegen de gewoonte om almaar aan ieders verwachtingen tegemoet te komen. Om steeds de voorbeeldige Marokkaan uit te hangen die het wél goed deed en daarom ‘eigenlijk gewoon Nederlander’ was. Om de droom van mijn ouders te volgen. Zij zagen me het liefst voor mijn dertigste getrouwd met een nette Marokkaanse man, drie kindertjes op de bank en elke vrijdag couscous op tafel. Ik dacht dat ik dat ook wilde. Maar er knaagde iets aan dat plaatje, ik kreeg het niet goed in mijn hoofd. Als ik andere dingen wilde proberen, zoals reizen, antwoordde mijn moeder dat ik eerst moest trouwen en dan pas mijn leven kon gaan leven. Later kon ik met mijn man alle landen van de wereld zien, als hij dat goed vond. Dan vroeg ik mijn moeder: ‘Wat als hij dat níét goed vindt?’ Die vraag wuifde ze weg: ik zou ongetwijfeld een moderne vent treffen die van reizen hield. Tot die tijd moest ik als meisje geduldig wachten. Ik was eerst van mijn ouders en daarna van mijn man. Wanneer zou ik van mezelf mogen zijn?

In die periode ontmoette ik een Turkse jongen die vreselijk met zichzelf in de knoop zat omdat hij van zijn familie moest trouwen met een nichtje terwijl hij stiekem